

Panoramatický pohled na masív Kletě a Bulového přes Křemžskou kotlinu od osady Bohouškovice zachycuje charakteristickou krajinu CHKO

Chráněná krajinná oblast Blanský les – čerstvá dvacítká

Kateřina Burianová, Jan Flašar, Petr Lepší, Tereza Rejnková

Úvod

Chráněná krajinná oblast Blanský les (CHKO) byla vyhlášena v roce 1989 k ochraně zachovaných smíšených lesních porostů, floristicky bohatých lokalit na hadcovém a vápencovém podloží a charakteristického krajinného rázu. Leží v Jihočeském kraji na území okresů Český Krumlov, Prachatice a České Budějovice. Celé území je hodnotné po stránce přírodovědecké, což je kromě geologicko-mineralogické pestrosti území dáno mj. i jeho polohou. Blanský les leží ve srážkovém stínu Šumavy, v jehož důsledku je zde kromě menšího množství srážek i teplejší klima. Na poměrně velkých plochách jsou zde zachována lesní společenstva, jejichž druhové složení a struktura se blíží předpokládanému původnímu stavu vegetace. Velmi cenná je lesní a nelesní vegetace na vápencových a hadcových podkladech. Kromě přírodních krás je území bohaté na historické památky a lidovou architekturu. Zájemci o podrobné informace o přírodních hodnotách Blanského lesa mohou navštívit informační středisko v Holubově nebo internetové stránky (www.blanskyles.ochranaprirody.cz).

Neživá příroda

Rozhodující podíl na geologické stavbě území CHKO mají horniny moldanubika (slídnatý, světlý a pyroxenický granulit), převážnou část tvoří masív Blanského lesa. V jeho centrální části jsou rozšířena částečně serpentinizovaná ultrabazika – hadce.

Jižní a jihovýchodní část CHKO je budována horninami pestré tzv. českokrumlovské série, v níž se střídají krystalické vápence, amfibolity, grafitické horniny a erlány. Z půd převažují hnědé půdy a rendziny. Mezi významné vodní toky oblasti patří řeka Vltava, Křemžský a Chvalšinský potok. Většina území CHKO patří do mírně teplé klimatické oblasti, pouze masív Kleti je řazen do oblasti chladné. Průměrný roční úhrn srážek na Kleti činí 720 mm, v Křemžské kotlině pouze 560 mm.

Vegetace a květena

Jedním z hlavních prvků určujících vegetaci a květenu CHKO Blanský les jsou lesy.

Zauímají plochu přibližně 12 200 ha, což odpovídá asi 55 % rozlohy CHKO. Patří mezi ně cenné komplexy listnatých a smíšených podhorských lesů, vzácné hadcové bory a suťové lesy v kaňonu Vltavy. Nejcennější nelesní společenstva, která byla ušetřena zemědělské intenzifikace a rozpínající se zastavby, jsou dnes vesměs všechna součástí maloplošných zvláště chráněných území. Mezi nejvýznamnější patří NPR Vyšenské kopce, pozoruhodný komplex lesních, křovinných a semixerotermních travinobylinných společenstev vázaných na vápencové podloží s řadou vzácných a chráněných teplomilných druhů rostlin a živočichů. Poměrně vzácnými biotopy v celé CHKO jsou oproti minulosti biotopy vlhkých a podmáčených luk a mokřadů.

Fauna

Na území CHKO Blanský les se vyskytují typické druhy živočichů podhorských lesů a luk. Ukázkově je vyvinutá zejména lesní fauna ptáků. Významná je přítomnost řady nelesních druhů hmyzu (zejména motýlů) a měkkýšů vázaných na bazický podklad. Bez povšimnutí nemohou zůstat živočišné vodní toků od ryb a mihulí přes hmyz až po drobné savce.

Krajina

CHKO Blanský les je od okolní krajiny zřetelně geomorfologicky oddělena. Výrazné

Obecné údaje

Výnos: vyhláška MK ČSR č. 197/89 Sb.
ze dne 8. 12. 1989

Rozloha: 212,35 km²

Nadmořská výška: 420–1 084 m

Maloplošná zvláště chráněná území:

- 1 národní přírodní rezervace (NPR)
- 10 přírodních rezervací (PR)
- 8 přírodních památek (PP)

Evropsky významná lokalita:

Blanský les (téměř celé území CHKO)

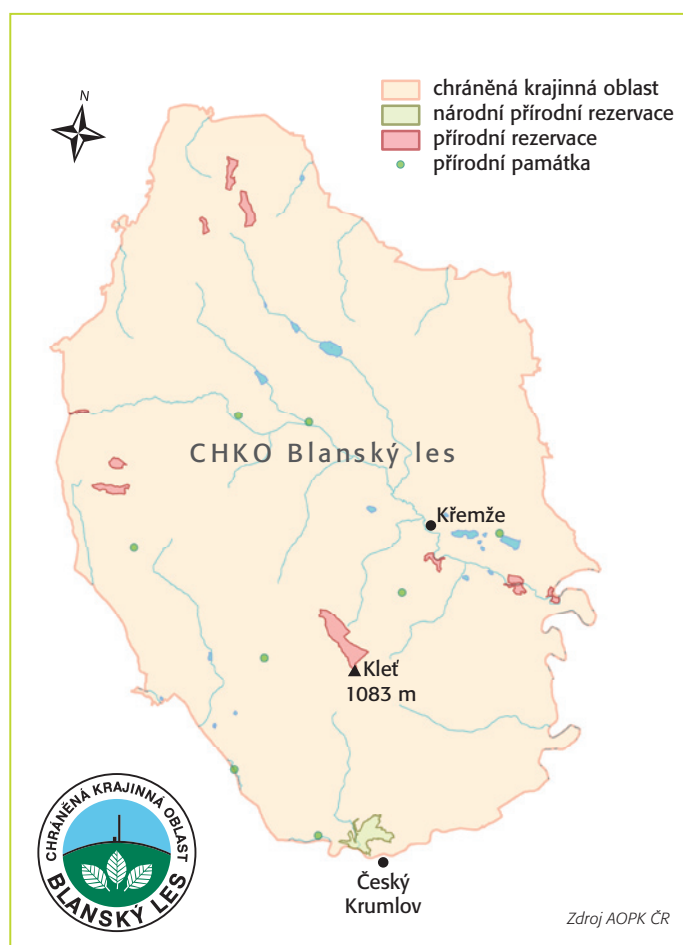
Sídlo správy CHKO:

Vyšný 59, Český Krumlov

Blanský les.

Foto L. Sváček

Zběhovcové jehlcovité (*Ajuga pyramidalis*) má na území Blanského lesa jednu z největších populací v České republice.

Foto Z. Hanč

Roháček bukový (*Sinodendron cylindricum*) má významnou populaci např. v přírodních rezervacích Vysoká Běta a Klet.

Foto Z. Hanč

hřbety Kleti, Bulového a Buglaty na jihu a západě a Kluku na severu uzavírají Křemžskou kotlinu. Zatímco na hřbetech má krajina lesní charakter, v Křemžské kotlině a v okrajových částech CHKO se jedná o zemědělskou krajinu, již tvoří mozaika lesíků, luk, polí a sídel, místy s poměrně dochovanou původní urbanistickou strukturou a často také s hodnotnou lidovou architekturou.

Historie a současnost péče o území

Lesy od smrku k buku

Lesy tvoří více než polovinu rozlohy CHKO, podíl listnáčů je necelých 30%. Již

tradičním a dlouholetým záměrem Správy CHKO Blanský les je zvýšení podílu listnatých dřevin. Správa využívá k naplňování tohoto cíle finanční podpory při výsadbách melioračních a zpevňujících dřevin, zejména jedle bělokoré (*Abies alba*), jilmu drsného (*Ulmus glabra*), javoru kleny (*Acer pseudo-platanus*) a třešně ptačí (*Prunus avium*). Dotována je výstavba oplocenek a individuální ochrana. Dále se snaží o intenzivní komunikaci se správci a majiteli lesů a prosazuje využívání podrostního způsobu hospodaření s přírodě bližší druhovou skladbou a výběrný způsob hospodaření v tzv. předpřipravených porostech namísto hospodaření využívající-

ho umělé obnovy pasečným způsobem. Díčími výsledky této snahy je uzavření dohody se státním podnikem Lesy ČR o ponechávání doupných stromů a pečlivě vybraných porostů na dožití i mimo rezervace. Nelze pominout zařazení 38,3 ha lesů v Přírodní rezervaci Klet mezi bezzásahová území České republiky v roce 2006.

I přes existenci devíti „lesních“ maloplošných chráněných území (čtyři z nich byla vyhlášena po založení CHKO Blanský les, PR Chrášťanský vrch byla v roce 2009 přehlášena na pětinasobnou rozlohu) a výše popsaných aktivit správa „pocituje“ jistý dluh vůči lesům Blanského lesa, neboť větší část

Okrotice červená (*Cephalanthera rubra*) roste vzácně v lískových křovinách v okolí Českého Krumlova.

Foto T. Rejnková

financí, energie a péče dosud věnuje bezlesí. Proto je důležitým cílem správy pro nejbližší budoucnost vyrovnání tohoto dluhu ve prospěch lesů. Tyto snahy jsou značně komplikovány a na řadě míst i brzděny současnou zonací, která je v CHKO Blanský les zastaralá a nevyhovující. Do I. zóny je řazeno pouze přibližně 1 % rozlohy CHKO (lesních i nelesních ploch). Navíc jediným podkladem je ručně kreslená mapa o pravděpodobném měřítku 1 : 150 000, která znemožňuje určit přesné vedení hranic zón.

Péče o významné druhy a biotopy zonace nezonace

Zvláštní pozornost a největší podíl finančních prostředků věnuje správa péči (managementu) o nelesní plochy na vápencových a hadcových podkladech s cennou vegetací. I proto mezi první aktivity správy po vyhlášení CHKO Blanský les patřilo převzetí, resp. navázání na ochranná opatření prováděná dobrovolníky z řad místních poboček Českého svazu ochránců přírody na vápencovém území NPR Vyšenské kopce. V průběhu let zde bylo znovu odlesněno téměř 10 hektarů plochy, byla obnovena pravidelná seč na dalších více než 10 hektarech, v letech 2000–2001 se podařilo asi na devíti hektarech obnovit pastvu ovcí a koz a v roce 2004 ji ještě rozšířit o 1,5 ha (pastva v tomto rozsahu probíhá dodnes). V roce 1990 byla vyhlášena PP Kalamandra s obdobnými fenomény jako v NPR Vyšenské kopce, kde se opět na přibližně jednom hektaru podařilo vyřezat nálet a obnovit pravidelné kosení. Rozsah managementových aktivit postupně narůstal a od roku 2004 se uplatňují i mimo maloplošná chráněná území. Největším soustem bylo získání více než 50 hektarové

parcely bývalého vojenského cvičiště u Českého Krumlova, rozsáhlého území s mozaikou kyselého a bazického podkladu, resp. její převedení do vlastnictví AOPK ČR. Následovaly inventarizační průzkumy ptáků, řady skupin bezobratlých, botanický průzkum a vypracování plánu na rozsah a intenzitu managementu. V současné době probíhá přibližně na 15 hektarech tohoto území pastva ovcí a skotu a na dalších 3,5 hektarech pravidelné kosení.

Správa neopomíná ani lokality mimo vápencová území; dlouhodobě zajišťuje péči na osmi maloplošných chráněných územích (všechna byla vyhlášena po vzniku CHKO Blanský les) a na dalších pěti lokalitách mimo tato území. Pravidelně tak obhospodařuje vlhké louky, suché a výslunné granulitové a hadcové stráně, na nichž převládá kosení, výjimečně a zatím jen pokusně je na dvou místech prováděna pastva ovcí a koní.

Vyrovnání poměrů významných botanických a zoologických fenoménů v CHKO Blanský les vede k tomu, že je zde řízená péče často přizpůsobována požadavkům zoologů a obzvláště je zohledňována u hmyzu. Proto je v NPR Vyšenské kopce pastva prováděna v cyklech v průběhu celého roku a zároveň i jednotlivé pastviny procházejí 1–2letými cykly tzv. odpočinku a managementu. Obdobně i vybrané kosené plochy podléhají tzv. odpočinku, resp. jsou koseny jednou za dva roky. V přírodních památkách Provázková louka, Na Stráži a v ochranném pásmu NPR Vyšenské kopce jsou ponechávány nepokosené pruhy, které se každý rok posouvají, a umožňují tak kvantitativní navýšení hmyzích populací. Další zdokonalování a případné rozšiřování péče opět výrazně komplikuje nedostatečná zonace. I. zóna je příliš malá na to, aby odpovídajícím způsobem pokryla potřeby managementu významných lokalit, a komplikuje získávání finančních prostředků, které jsou rozdělovány právě na základě její rozlohy.

Na lesních plochách věnuje správa od roku 2008 zvýšenou pozornost doupným ptákům, čímž navázala na budování a rozmísťování ptačích budek v 90. letech 20. století. Bylo zahájeno systematické mapování ptáků ve vybraných, převážně starých lesních porostech, pravidelné mapování sov (které probíhá souvisle od roku 1990) a značení doupných stromů, k němuž přibyl výběr celých porostů s koncentrovaným výskytem doupných ptáků i stromů, které budou ponechány do rozpadu. Uzávěřením smlouvy s Lesy ČR byla v roce 2009 zajištěna ochrana unikátní populace mravence boreálního (*Formica aquilonia*) a byl završen inventarizační projekt probíhající od roku 2003, ve kterém bylo vymapováno 3 500 hnízd na ploše 370 hektarů. Místní kolonie se řadí mezi největší v Evropě.

Krajinný ráz mezi mlýnskými kameny

CHKO Blanský les je kromě přírodních hodnot významná i zachovalým krajinným rázem. Agenda související s její ochranou je bezkonkurenčně největší a její řešení nejobtížnější. Důvodů je několik: CHKO leží mezi malebným Českým Krumlovem a „střediskovým“ Českými Budějovicemi. Obě města poskytují pracovní příležitosti lidem v širokém okolí a jsou ve vhodné vzdálenosti na dojezd do zaměstnání. Za zamyšlení týkající se vztahu místních lidí ke zdejší krajině stojí skutečnost, že Blanským lesem procházela demografická hranice a před a po druhé světové válce zde došlo k několika masivním přesunům obyvatelstva. Vztah současných obyvatel k místní architektuře a krajinnému rázu není pravděpodobně i z těchto důvodů nijak hluboký. V kontextu toho jsou velmi nebezpečné tlaky investorů na výstavbu, které se ne vždy daří usměrňovat. Pro ilustraci: Dvě největší obce ležící na území CHKO Blanský les, Holubov a Křemže, za posledních 20 let téměř zdvojnásobily svoji rozlohu. O architektonické kvalitě staveb v nových satelitech je lepší nehovořit (dnes by byly zařazeny do IV. zóny). Výrazně lepší situace je v men-

Součástí jihočeské arely rysa ostrovida (*Lynx lynx*) jsou i lesy CHKO Blanský les.

Foto L. Hlásek

ších obcích a v rozptýlené zástavbě. Mezi nejhodnotnější krajinářsko-architektonické oblasti patří velká oblast Brložska, Chvalšinska a některé menší enklávy při okraji a v odlehlejších územích uvnitř CHKO, na které není vyvíjen tak intenzivní tlak a hlavně není veden velkými lobistickými skupinami.

Jako úspěch ve vyjednávání správy o zachování hodnot krajinného rázu lze považovat stávající nízký počet telekomunikačních stožárů, který se podařilo usměrnit na nejnütnější mez. Plánovanou výstavbu dalšího velkého stožáru na vrcholu Kleti dokázala správa ovlivnit natolik, že jeho konečný

vzhled i výška neruší pohled z podhůří. Stejně jako u druhové ochrany a ochrany cenných biotopů veškerou činnost dotýkající se ochrany krajinného rázu výrazně komplikuje neodpovídající zonace – pro efektivnější ochranu nejzachovalejších krajinnářských celků by bylo vhodné zařadit je do II. zóny, ta však v současnosti zahrnuje převážně les.

Zemědělství – spoluutváření krajiny Blanského lesa aneb zemědělec ochráněm

Na rozdíl od všeobecně rozšířené představy se Správa CHKO Blanský les domnívá, že o krajinu v chráněných územích by se neměli starat ochráněři, ale zemědělci, její skuteční uživatelé a spoluvůrci. Proto společně s nimi usiluje o vytvoření udržitelného (a všemi akceptovatelného) systému extenzivního hospodaření na základě zemědělských dotací, a to prostřednictvím vytvoření co nejpestřejší mozaiky řízené péče na půdních blocích.

Spolupráce se zemědělci (a nejen s nimi) by se měla zúročit v připravovaném projektu revitalizace Křemžské kotliny, která se nachází v poměrně intenzivně zemědělsky využívané centrální části Blanského lesa. Ve spolupráci s předními odborníky již byla zpracována studie, jejíž součástí je vytvoření návrhu revitalizace Křemžského potoka, jeho přítoků a zemědělské krajiny, který bude podrobně projednán se samosprávami obcí, správci toků, majiteli pozemků a hospodařícími zemědělci. Následně by mělo dojít k vytvoření konečného návrhu jako podkladu pro komplexní pozemkové úpravy, jejichž realizace by byla završením celého díla. Správa vychází ze svých bohatých zkušeností, které získala při úspěšné revitalizaci povodí potoka Borová u Chvalšín na přelomu tisíciletí.

Práce s obcemi a veřejností

Práce s veřejností a místními samosprávami je nedílnou a velmi důležitou činností správy. Obce přijaly za svůj dlouhodobý zá-

Strakapoud velký (*Dendrocopos major*) je častým obyvatel starších listnatých porostů. Foto Z. Hanč

měr Správy CHKO Blanský les v oblasti rozvoje tzv. měkkého cestovního ruchu, jehož smyslem je minimalizace negativních vlivů na přírodu a krajinu. Představitelé obcí si uvědomili, že zásady hospodaření v CHKO nejsou dogma, které by znemožňovalo veškerý rozvoj území a bránilo prosperitě regionální ekonomiky a místních obyvatel, a že statut CHKO může naopak přispívat k atraktivitě území a podporovat únosný rozvoj cestovního ruchu, který je v souladu s posláním CHKO. Podstatou takového cestovního ruchu je proces poznávání, pochopení a prožívání přírodních i kulturních hodnot navštěvovaných území. Vyloučeny musí být záměry a činnosti vedoucí k degradaci přírodních a krajinných hodnot oblasti.

Na základě této dlouhodobé koncepce se začala na konci 90. let rozvíjet řada projektů zaměřených zejména na propagaci místních přírodních krás a historických zajímavostí. Vznikl tak jedinečný Informační systém Blan-

ského lesa (tzv. Vlastivěda Blanského lesa), který je koncipován jako propagační a informační materiál pro potřeby turistů a návštěvníků a jako osvěta pro obyvatele zdejšího regionu. Dosud bylo vybudováno pět naučných stezek (v současnosti se připravuje další) v celkové délce 23 km, na nichž je umístěno 66 informačních panelů. Ke všem naučným stezkám byly vydány tištěné průvodce. Byly otevřeny dvě stálé expozice o CHKO na rozhledně na Kleti a v muzeu ve Chvalšínách. Po roce 2000 byl v CHKO vytvořen systém značených cyklotras v délce 220 km a lyžařských tras v délce 54 km. Byla vybudována malá rozhledna na Granátíku a na významná místa a křižovatky byl umístěn mobiliář. Správa vydává nejrůznější propagační materiály, kromě již zmíněných průvodců naučnými stezkami jsou to např. pohlednice, samolepky, ale i odbornější publikace a informační letáky, pořádá přednášky, semináře a exkurze, zabezpečuje praxe studentů středních a vysokých škol. Na konci roku 2009 bylo u příležitosti 20. výročí založení CHKO Blanský les otevřeno společné informační středisko obce Holubov a Správy CHKO Blanský les.

Výzvy a cíle budoucnosti

Správa CHKO Blanský les se chce zaměřit především na rozšíření péče o cenné fenomény chráněné v CHKO a na udržení a zvýšení druhové a stanovištní rozmanitosti; na to, aby dosažení změny nevyhovující zonace CHKO; aby CHKO byla veřejností vnímána jako příjemné místo pro život, s čímž je spojeno i úsilí o zlepšení vztahu veřejnosti k Blanskému lesu a jeho správě; na dokončení projektu revitalizace Křemžské kotliny a dosažení podpory tohoto projektu u veřejnosti; v neposlední řadě na nasměrování větších finančních prostředků a péče do lesů Blanského lesa.

Autoři pracují na Správě CHKO Blanský les

SUMMARY

Burianová K., Flašar J., Lepší P. & Rejnková T.: The Blanský les Protected Landscape Area

The Blanský les Protected Landscape Area (PLA) was declared on the territory of 212 km² on December 8, 1989. Its main aim is to protect well-preserved mixed forests, to manage sites rich in flora and fauna and to maintain the typical landscape scenery/character. The Blanský les PLA is situated in the South Bohemian Region and is located north of the town of Český Krumlov. From a point of view of natural history, the high value of the whole area is caused not only by its geological and mineralogical diversity, but also by its specific location – not far from the Alps and just in the Šumava/Bohemian Forest rain shadow. In the article, activities of the PLA Administration within the area during the last two decades are described, particularly fo-

rest and management. The PLA zoning is insufficient and needs to be changed. The most valuable part of the PLA, the Vyšenské kopce National Nature Reserve was partially deforested in the past, while at present, vegetation is regularly grazed, meadows are mown and bush is cut there. Building activities in the PLA are also briefly mentioned. A new restoration project in the Křemžský potok Brook Basin is also presented. The authors summarize communication, education and public awareness. Main goals in the near future include: 1. management of other remarkable phenomena and maintaining and increasing their species and habitat diversity; 2. changing the PLA's unsatisfactory zoning; 3. perceiving the PLA by the general public as a friendly site for living and improving public attitudes towards the Blanský les PLA and its administration; 4. finishing the Křemžský potok Brook Basin restoration project and raising awareness for the project in the public; 5. raising more funds and increasing the efforts in forest management within the PLA.